

Ženski likovi u Osmanu

Naplačić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2010

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:694140>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti

Ana Naplačić

Ženski likovi u Osmanu

Završni rad

Mentor: red. prof. dr. sc. Milovan Tatarin

Osijek, 2010.

SAŽETAK

U radu je riječ o ženskim likovima u *Osmanu* Ivana Gundulića. Samo je Mustafina majka povijesno vjerodostojan lik, dok su ostali – Krunoslava, Sokolica i Sunčanica – izmišljeni i pripadaju viteško-romantičnom tematskom svijetu epa. Svaki od navedenih likova bit će predstavljen po svojem mjestu u fabuli i karakteristikama: Mustafina majka je dominantna žena koja se želi dokopati vlasti, Sokolica i Krunoslava su žene-ratnice, dok je Sunčanica utjelovljenje kreposti.

Ključne riječi: Ivan Gundulić, *Osman*, ženski likovi, barok.

1. UVOD

U radu se govori o ženskim likovima u *Osmanu* Ivana Gundulića. Mustafina majka, jedini povijesno vjerodostojni lik u epu, imala je za cilj ubiti Osmana i na prijestolje dovesti maloumnog sina Mustafu, jer bi tako zapravo ona mogla upravljati carstvom. Na putu ostvarivanja cilja, za sina se, odnosno za sebe, bori spletkama i manipulacijama. Krunoslava je žena-ratnica, kao i Sokolica, koja kreće put Carigrada osloboditi zatočenoga Korevskog, što je bio uvjet sklapanja mira između Poljske i Turske. Ostaje nepoznato je li Korevski oslobođen, jer se Ali-paša nije pojavio pred Osmanom i nije mu priopćio da je uspio sklopiti mir. Sokolica je lijepa turska ratnica, potajno zaljubljena u Osmana. Osman je poslao po nju, kako bi mu se pridružila na putu, a zapravo ju je jednostavno želio vidjeti. Krenula je u Carigrad, no Gundulić je više ne spominje od X. pjevanja, pa ne znamo što se s njom dogodilo. Kao suprotnost ženama-ratnicama Gundulić je oblikovao lik Sunčanice, utjelovljenje kreposti i zavjeta nevinosti, što se očituje u ljubavi prema ocu, domu i Bogu.

2. O OSMANU OPĆENITO

Osman je povijesni ep, a započinje refleksijom o ljudskoj oholosti i invokacijom muza. Svojim prvim stihovima ep naznačuje, kaže Dunja Fališevac,¹ da pripada onim klasičnim djelima europske književnosti, poput Vergilijeve *Eneide*, koja su imala zadaću opjevati događaje od bitne važnosti za život zajednice u kojoj nastaju. Gundulić je *Osmana* napisao osmeračkim katrenama s križnom rimom. Strukturno je vrlo razveden, a glavna se radnja događa u prvom, drugom, šesnaestom, sedamnaestom, osamnaestom, devetnaestom i dvadesetom pjevanju. Tema epa je Osmanova propast. Poželjevši vladati cijelim svijetom, skončao je od ruke anonimnoga roba:

*Ali hoću unaprijeda
da ma ruka svijetom vrti
i ona sama zapovijeda
vrh života i vrh smrti.* (I, s. 265–268, str. 13)²

Osman je rođen 3. studenoga 1604. godine, na prijestolje je došao 1618., nakon očeve smrti, Hoćimska bitka odigrala se 1621., radnja epa događa se 1622., te iste godine Osman je ubijen, a 1623. sklopljen je mir između Turaka i Poljaka. Osmana kao vladara nitko nije volio jer je bio ohol i okrutan, ponižavao je svoj narod, bio je autokrat, vjerovao je u legitimitet vlasti, bio je slavohlepan, a kao čovjek tvrdoglav.

Osman je do nas stigao nedovršen, bez četrnaestoga i petnaestog pjevanja. Moguća su tri objašnjenja:

– Gundulić je završio *Osmana*, ali su se dva pjevanja stjecajem okolnosti izgubila, možda ih je uništio sam Gundulić, a možda ih je uništio netko drugi zbog kompliciranih dubrovačkih odnosa s Turcima.

– Ep nikada nije završen, možda zbog istih tih kompliciranih političkih odnosa, a možda zbog toga što je autor naišao na nepremostive fabularne teškoće koje nije mogao razriješiti.

– Nije riječ o jednom epu, nego o dvama, od kojih je jedan posvećen Osmanu, a drugi Vladislavu, pa ih je tek poslije netko spojio u jednu cjelinu.

¹ Dunja Fališevac, *Ivan Gundulić – kralj od pjesnika*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005., str. 5–33.

² Ivan Gundulić, *Osman*, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 13, priredio Milan Ratković, Matica hrvatska, Zagreb, 1964. Svi citati u radu preuzeti su iz navedenoga izvora.

– Četrnaesto i petnaesto pjevanje nije nikada napisano, jer se nisu smjeli pomiješati povijesni i fiktivni likovi.

Osman je napisan u slijedu koncepcije Torquata Tassa i sadrži tri svijeta: povijesni, viteško-romantični, eshatološki. Povijesno vjerodostojni likovi u epu su Osman, Mustafa, Mustafina majka, Daut, Dilaver, Vladislav, Korevski i Zborovski. Pseudopovijesni likovi su Ali-paša, Kazlar-aga i Rizvan-paša. Fiktivni likovi su paklena bića, Lucifer, Sokolica, Sunčanica, Krunoslava, Ljubica i Kalinka.

Nadopune XIV. i XV. pjevanja *Osmana*:

1826. godine, Pijerko Sorokočević,

1830. godine, Marin Zlatarić,

1844. godine, Ivan Mažuranić,

1844. godine, budimska dopuna,

20. stoljeće, Kosta Angeli Radovani.

3. ŽENSKI LIKOVI U *OSMANU*

Od svih je ženskih likova u *Osmanu* jedino Mustafina majka povijesno vjerodostojni lik. Fiktivni su likovi poljska ratnica Krunoslava, turska ratnica Sokolica, Sunčanica, Begum-Slavojka, Kalinka i Ljubica. Svi ti likovi, prema Tassovoj koncepciji epa, pripadaju viteško-romantičnom svijetu. U epu je pet nezavršenih fabularnih linija, koje su većinom vezane uz ženske likove:

1. Krunoslava – Korevski (zadnji se put spominju u XII. pjevanju),
2. Kazlar-aga – Sunčanica (zadnji se put spominju u VIII. pjevanju),
3. Sokolica (zadnji se put spominje u X. pjevanju),
4. Ali-paša (zadnji se put spominje u XII. pjevanju),
5. Osman.

Oslobađanje Korevskoga bio je uvjet za sklapanje poljsko-turskog mira. Krunoslava je trebala doći pred Osmana, isto kao Sunčanica, Sokolica i Ali-paša. Kazlar-aga je trebao dovesti Sunčanicu Osmanu jer ju je izabrao da bude njegova supruga, Sokolica je bila zaljubljena u Osmana, potajno kao i on u nju, ali nije došla pred njega, a Ali-paša je Osmanu trebao donijeti vijest o miru s Poljacima, što se nije dogodilo.

4. MUSTAFINA MAJKA

Mustafinu se majku prvi put spominje u II. pjevanju kada Osmana trojica savjetnika savjetuju što treba učiniti kako bi zadržao prijestolje. Dilaver mu je dao savjet da ubije maloumnoga strica Mustafu i njegovu majku, odnosno svoju baku, koja je proračunata, manipulira ljudima kako bi postignula cilj te pokreće spletke kako bi osigurala sebe. Budući da je Osmanov otac Ahmet mrtav, a Mustafa malouman, ona ima savršenu priliku da bi ostvarila vlastite ciljeve. Osim maloumnoga Mustafe i puk je instrument u rukama Mustafine majke, što nam potvrđuju sljedeći stihovi:

*Puk je slijepac koji oči
ne ima od svjeta i od razbora:
za istinu laž svjedoči
sred taštine i žamora; (XVI, s. 29–32, str. 239)*

Bitno je osvrnuti se na savjet koji je Dilaver dao Osmanu, da ubije svoju obitelj i tako si osigura prijestolje, što sultan nije poslušao, vjerujući da će uspjeti okupiti novu vojsku na istoku i tako se osvetiti Poljacima za prošlogodišnji poraz. Naime, da je Osman poslušao Dilaverov savjet i ubio pohlepnu baku i maloumnoga strica, osigurao bi prijestolje i, što je najvažnije, sačuvao bi život. Za Mustafu se, kaže Pavao Pavličić,³ borila njegova mati spletkama, što je Osmana odvelo u smrt.

Na savjetovanju Dilaver govori da je Mustafina majka ohola, da joj je jedini cilj uzvisiti sebe i sina. Kaže da bi bez milosti podavila i poklala braću, usred noći doziva pakao, doziva u pomoć duhove, baca kletve, za nju se priča da od djetinje mliječne puti kuha pomast, da po noći leti na ovnu. Druži se s vješticama, a priča se da joj je i majka bila vještica, ona crni vedrinu od nebesa, zemlju stresa, preobražava se u ptice, zvijeri, stijene itd. Dilaver kaže da ona ljubi svojega sina utoliko što se preko njega uzda vladati svijetom i stoga je u stanju sve učiniti. Mustafina majka nije lijepa, ali je mudra i zna kada treba biti *hitra*, a kada odglumiti milost. Dilaver kaže Osmanu da ju je ugrovlaški vojvoda, sudeći po vanjskome izgledu, dao kao dar Mahmutu, njegovu djedu. Kad je Dilaver rekao Osmanu sve što se priča o njegovoj baki, savjetovao mu je da prije puta ubije baku i njezina zeta Dauta.

³ Pavao Pavličić, *Studije o Osmanu*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1996., str. 64.

U sedamnaestom pjevanju *Osmana* Mustafina majka Dautu iznosi plan rušenja Osmana s vlasti. Govori Dautu da je car dijete, da nije sposoban sam donositi odluke jer danas misli jedno, sutra drugo, upozorava da će ga Osman htjeti ubiti i da se ne zavarava da je u nekoj slavi jer rana ljuta ne zarasta, a da ožiljak ne ostavi. Podsjeća ga da je on carski zet, da je bio carski namjesnik, a ne sluga, poziva ga da se probudi iz sna u kojemu se sada nalazi, neka skoči i učini nešto da makne Osmana s vlasti. Vojska je spremna slijediti ga i dati mu potporu, nije više vrijeme za čekanje, potiče ga da izvrši ono što je davno s njom odlučio. Uvjerava ga da će učiniti dobro djelo jer, iz njezine perspektive, carstvo pripada Mustafi i Dautovoj djeci. Uz pomoć hrabrih junaka mora pogubiti cara i osloboditi Mustafu. Da je Mustafina majka vrlo vješta politici potvrđuju sljedeći stihovi:

*A i Mustafa, sve što užive,
car će imenom biti samo:
prave opravljat, sudit krive,
vladat svijetom mi imamo.*

*Pripet će se uza nj goru
moja volja, tva desnica,
i u djelu i u stvoru
ti ćeš car bit, ja carica. (XVII, s. 697–704, str. 266)*

Dilaver ju je, prilikom savjetovanja Osmana, okarakterizirao kao vješticu i čarobnicu koja ne preže ni pred čim da bi postala carica, a ona je samu sebe predstavila kao razumno biće koje točno zna što želi. Ona je osoba koja izvrsno zna upravljati situacijom u kojoj se nalazi i ljudima koji ju okružuju, počevši od toga da je Osman mlad i da ga smatra nesposobnim za donošenje bitnih odluka i za upravljanje carstvom, pa sve do maloumnoga Mustafe koji je samo sredstvo u njezinim rukama.

Daut nije bio malouman, ali je naivan, također je sredstvo u njezinim rukama, bez ikakva razmišljanja priklanja se njezinoj volji, od želje za vlašću i slavom nije razmišljao da će biti njezin rob, onaj koji će izvršavati sve što ona poželi. Sve što radi, Mustafina majka radi zbog vlastite ambicije, ne poznajući nikakve osjećaje, pa čak ni one primarne osjećaje majčinske ljubavi prema sinu, koje bi svaka majka trebala nositi u sebi. Za nju je Mustafa samo instrument, nešto što je dobro došlo na putu prema vlastitoj slavi.

5. POLJSKA RATNICA KRUNOSLAVA

Krunoslava je fiktivni lik, a prvi se put spominje u V. pjevanju. Pripovjedač se prisjeća Krunoslavina prošlogodišnjeg hrabrog ratovanja na strani Poljaka i njezina dvoboja sa Sokolicom. Na borbu je pozvala Osmana, ali umjesto njega borila se Sokolica, nisu znale da se bore jedna protiv druge jer su bile odjevene u mušku odoru. Na ravnom i širokom polju, između dviju vojski, nalaze se njih dvije, spremne za borbu. Već prilikom prvoga udara slomila su im se koplja. Borba je žustra, ali ni jedna još nije prolila krv. U sebi su nosile veliku srdžbu te su im u tim trenucima pale kacige s glava, pramenovi se rasuli, zasjale su im oči i ukazala su se lica dviju mlađahnih djevojčica. Nakon bitke, koja je trajala do noći, Krunoslava odlazi svojim putem.

Susreće ju Ali-paša. Najprije hvali njezinu ljepotu i hrabrost, govoreći joj da je njezina slava raznesena po cijelome svijetu, ime joj je pronijelo gdje god sunce pada, a svako se njezino viteško djelo prepričava. Htio bi joj i o Korevskome dati lijepe vijesti, ali on je zarobljen, leži u tamnici, trpeći muke. Kada je to čula, kao da je prestala disati, bolest ju je cijepala, nije mogla zaustaviti suze iz očiju i tako tužna i slomljena napušta Ali-pašu i kreće, osloboditi voljenoga čovjeka.

Ona je vjerenica poljskoga plemića Korevskoga kojega su Turci u bitci zarobili i odveli u tamnicu u Carigrad. Zbog vjere u idealnu ljubav, odijeva se u mladića i putuje u Carigrad, želeći izbaviti vjerenika iz tamnice. Odmalena je rasla kao ratnica, kolijevka joj je bila štit, bila je odjevena u bijeli oklop, a lijepo je lice skrivala ispod kacige. Krunoslava se resi oružjem, konj je pod njom hitra strijela, zlatom krase prsa i glavu, a usred čela srebrni joj biljeg stoji, na štitu ima pticu koja se prži u ognju. Njezin se vjerenik Korevski odlikuje junaštvom i slavom te je samim time dostojan njezine ljubavi i truda koji ona ulaže da bi ga oslobodila. Toliko je lijepa i hrabra da desnicom i pogledom može pridobiti bilo koga, no otac je za nju odabrao Korevskoga, koji je odlučno krenuo u boj protiv Turaka. Ona ga je htjela pratiti, ali on joj je odgovorio:

*O bojnice mila moja,
ka se od mene sreća druga
željet može neg sred boja,
ima ljepos tvu za druga?*

*Ali, dušo ma ljubljena
kad ti dođeš, tko će ostati*

*kletim Turcim mjesta općena
ne dat plijenit i harati?* (V, s. 149–156, str. 58)

Nakon što joj je to rekao, Korevski je krenuo svojim putem, ostavivši lijepu bojnicu samu. Priča o Krunoslavi i Korevskom zapravo je sporedna, ako se gleda koliko joj je prostora u epu posvećeno, ali na radnju utječe, jer je oslobođenje Korevskoga iz tamnice bio uvjet da se sklopi mir između Poljaka i Turaka. Vijest o miru Osmanu je trebao donijeti Ali-paša, što se nije dogodilo, jer se on nikada nije pojavio pred Osmanom, kao ni Krunoslava.

U VI. pjevanju Krunoslava tuguje za vjerenikom, žali što ne može osloboditi Korevskoga, kaže da je njezin život bez njega dostojan smrti. Svjesna je da joj sva zlata koja posjeduje ne znače ništa dok je njezina ljubav zatočena. Njezino je srce obuzela tuga, plače da ju nitko ne vidi:

*Ali tužna, gdi se bolim?
Što govorim? S kujem besidim?
Kamenju se gluhom molim
ni daleče ke ne vidim.* (VI, s. 69–72, str. 71)

Iz stihova je vidljivo da Krunoslava ne želi da ju drugi ljudi vide uplakanu i shrvanu u njezinoj boli, jer dok je bila s Ali-pašom, nije suzu pustila, čak ni kada joj je rekao da je njezin vjerenik zatočen. No, kada su se njihovi putovi razdvojili, ona se zaustavila gdje ju nitko ne vidi, skočila s konja i počela žalosno govoriti. Krunoslava je, s jedne strane, oličenje hrabrosti, odvažnosti i moći, a s druge je strane zaljubljena, ranjiva i tužna žena koja čezne za vjerenikom, ali ipak ne odustaje od želje da ga nađe i zauvijek ostane s njim. Korevski je, kaže Pavao Pavličić,⁴ oličenje plemenitosti i samozatajnosti, pa se nalazi u tamnici zato da ne bi pomagao Poljskoj. Krunoslava je, kao i Sokolica, spoj muške snage i ženske osjećajnosti.

U XII. pjevanju Krunoslava stiže u Carigrad, odnosno do tamnice u kojoj je zarobljen Korevski. Još uvijek ju lomi tuga za voljenim čovjekom. U Carigrad je došla odjevena u mušku odjeću, da ju stražari ne prepoznaju, jer ju inače ne bi pustili Korevskome:

*Ona otkada najprije cića
zaplijenjena svê ljubavi
od mladačna Ugričića
mušku odjeću na se stavi,

pače u turskom Carigradu*

⁴ Pavao Pavličić, nav. dj., str. 65.

*otkad pod tom mirnom slikom
nju bojnicu krije mladu
ljubav vlastitim svôm velikom,*

*vik ne štedje zlata, blaga
i od procjene sve što skupi
vjeretik mila i draga
da iz teška ropstva otkupi. (XII, s. 57–68, str. 171)*

Bez obzira što je prodala sva blaga, darove i gradove, našle se u svemu tomu prevarena jer nije mogla pridobiti nemilosrdno srce Rizvan-paše, koji je čuvao tamnicu u kojoj je Korevski bio zatvoren. Rizvan-paša ima kćer Ljubicu i nećakinju Kalinku, koje žive pod strogim nadzorom Baćir-haduma. Kada je Kalinka čula da je neki Ugričić donio mnoge darove njezinu dundu, poželjela je razgovarati s njime, ne znajući da je to Krunoslava. Trudila se pronaći sve moguće načine da mu se približi i u njemu probudi ljubav:

*Turkinjica, koja sudi
za maldića Krunoslavu,
snebiva se, panji i čudi
kroz ljepotu nje gizdavu.*

*Želi zlato, biser želi,
nu još želi blago draže:
zlato od kosi, biser bijeli
sred nje ussti ki se kaže. (XII, s. 181–188, str. 174)*

Budući da je Kalinka ostala zatečena darovima koje je donijela Krunoslava te njezinom ljepotom, vjerujući da je muško, bila je spremna učiniti sve za njega, odnosno nju. Pristala je ispričati sve što zna o Korevskome. Kalinka započinje priču o tome kako su Kozaci bili uhitili njezina dundu, odnosno Rizvan-pašu i njegovu kćer Ljubicu, no Korevski je tada bio vitez nad vitezovima te je Rizvan-paši vratio njegovu jedinu kćer, a njoj je vratio sva blaga. Ljubici se to svidjelo te je postala zaslijepljena njime, mislila je samo na njega, za njim je venula. No, tada se sreća okrenula protiv Korevskoga, pao je u ropstvo, družba ga je izdala i otada slavni junak trpi okove. Kalinka govori Krunoslavi da je Rizvan-paša zaboravio da je Korevski spasio njega i njegovu kćer te se sada prema njemu ponaša nemilosrdno, udvarajući se pritom caru. Dok je Korevski trpio muke, Ljubica ga je utješila svojom ljubavlju:

*Jeda skrati zle boljezni
ljubljenoga tamničara,
blagom riječcom, slatkom pjesni*

ukradom ga razgovara.

*I da mu ona ne rasladi
gorcih muka kigod dio,
odavna bi vitez mladi
s životom se razdijelio. (XII, s. 341–348, str. 178)*

Kalinka je uvećala Krunoslavinu patnju riječima da se Ljubica svidjela Korevskome zbog vjerne službe i blagog udvaranja te da su jedno drugom dali vjeru. Priču o Korevskom završava riječima da je rekla sve što je znala i od Krunoslave zahtijeva darove, ističući da bi joj draže od sveg zlata bila milost njegove duše. Čim je to izgovorila, za ruku ju je uhvatio Bećir-hadum i odveo.

Nakon riječi koje je izrekla mlada Turkinjica, Krunoslava se osjećala kao da ju je za srce ugrizla zmija. Prešla je dalek put, držala se hrabro i neustrašivo, jer je znala po koga ide, slijedila je putove svojega srca, a ipak se razočarala. Lijevala je suze, upirući pogled nebu. Pitala se komu više da vjeruje kad ju je iznevjerio ljubljani čovjek, ne shvaća zašto je se odrekao zbog Turkinjice, zar je htio da umre od nemira i tuge? Sama sebe pita gdje je našao lice ljepše od njezina i kose zlatnije nego što su njezine, zar ne zna da su Turkinjice čarobnice koje čarajući zanose svijest, zaslijepe vid, omame čovjeka biljem i raznim travama, kao što je to učinila i Kalinka, u toj mjeri da je Korevski zaboravio sva plemenita djela i njezinu ljepotu.

Nakon kratkog tugovanja, Krunoslava se trgnula i odlučila se boriti za onoga po kojega je došla:

*Nu me bojno srce di je?
Tužbe meni ne priliče;
tko se osvetit vrijedan nije,
neka suzi i nariče!
(...)
U desnici ovoj jakoj
ja ću s mačem poletjeti,
o Korevski, zlici opakoj
u tvom krilu dušu oteti. (XII, s. 449–452, 461–464, str. 181)*

Ona zaziva Boga i gromove da sprže i zapale sve bludnike, gdje god oni bili. Njezina je ljubav toliko jaka da je Korevskome spremna biti i dalje vjerna, bez obzira što je on njoj bio nevjeran. Bez imalo straha i sasvim sigurna u svoju odluku, dolazi pred Rizvan-pašu, pozdravlja ga i predstavlja se kao brat junaka Korevskoga. Govori mu da dolazi iz rodnoga kraja da bi kupio njegovu slobodu te da ima dovoljno blaga za otkupiti ga. No, Rizvana-paša je jedno mislio, drugo obećavao, a treće izvršavao, pokušao se udvarati lijepim riječima te je

pristao otvoriti vrata tamnice. Pokraj željeznih, uskih vrata bila je smještena jama do koje je vodio put iz tamnice, ta su mjesta groblja živih ljudi. Čim je stupila preko praga, vrata su se zatvorila i ona je ostala zarobljena s Korevskim.

Na tome se mjestu posljednji put u *Osmanu* pojavljuje Krunoslava. Priča je nezavršena jer ne znamo je li Korevski oslobođen.

6. TURSKA RATNICA SOKOLICA

Sokolica je lijepa turska ratnica koja se prvi put spominje u IV. pjevanju *Osmana*:

*Ondje istočna sta bojnica
i u nje licu sunce i zora,
glasovita Sokolica,
velikoga kći Mogora. (IV, s. 345–348, str. 49)*

U priču ju uvodi Ali-paša dok pripovijeda o svojemu pratitelju, bogdanskom begu, o prošlogodišnjoj bitci kod Hoćima, o sastavu jedne i druge vojske, o zapovjednicima i vojskovođama dviju zaraćenih strana. Za Sokolicu kaže da je mlada i prelijepa ratnica koja se borila na turskoj strani i zaljubljena je u Osmana. Ona je u epu simbol neostvarene ljubavi:

*Ali što joj to pomaga
i ponosna ako je mila,
i ohola ako je draga:
mlada je cara tim zanila.*

*On s pogleda nje sunčana
kijem ga iz oči lijepijeh strijelja
primi i pozna veće rana
negli od svijeh neprijatelja. (IV, s. 389–396, str. 51)*

Voljela je i ona njega, toliko da je i njezino srce osjećalo nježnost. Krila je ljubav u sebi, nije se usudila priznati mu da ga ljubi, jer se bojala da bi ju uzeo samo za robinju, a ne za ženu:

*Čezne mlada i neizmernu
sumnju ima da car i nju
ne bi uzeo ne za vernu
ljubi nego za robinju; (IV, s. 417–420, str. 51)*

Osim iskrene ali skrivene ljubavi zbog koje pati, Sokolica je hrabra, razborita i neustrašiva ratnica, poput Krunoslave, s kojom ju povezuje motiv ljubavi prema voljenom čovjeku i motiv borbe za voljenoga muškarca. U svojim je bitkama nepobijedena:

*i da i sad još optječe
sjemo-tamo po krajini,*

*robi, plijeni, bije siječe
i od krstjana rasap čini. (IV, s. 429–432, str. 52)*

Priča o Sokolici nastavlja se u V. pjevanju, gdje se pripovjedač prisjeća Krunoslavina prošlogodišnjeg hrabrog ratovanja na strani Poljaka i njezina dvoboja sa Sokolicom, kada nisu znale da se bore jedna protiv druge, jer su bile odjevene u mušku odjeću. Do dvoboja između djevojaka došlo je u doba Hoćimske bitke. Krunoslava je došla do Osmanova šatora i izazvala cara na dvoboj zato što su Osmanovi vojnici neposredno prije toga zarobili njezina vjerenika. Mnogi turski vojnici bili su spremni zamijeniti cara na megdanu, ali je najbrža bila Sokolica. Krunoslava se borila za Korevskoga, a Sokolica je potajno branila Osmana u kojega je zaljubljena, ne znajući da se međusobno bore njih dvije. Situacije je, kaže Pavao Pavličić,⁵ donekle dvosmislena. No, dvosmislenost kulminira pravom poplavom ljubavi u trenutku kada ratnicama spadnu kacige te se mnogi među gledateljima zaljubljuju u njih:

*Nova robja, novijeh sluga
odsvud vrvi množ velika,
pače u vojsci vojska je druga
zaplijenjenih ljubovnika. (V, s. 409–412, str. 64)*

Detaljno se opisuje Sokoličin izgled:

*Sokolica od sokola
bistru i hitru sliku ima
ponosita i ohola
uzrastom je nada svima.*

*I konj pod njom, sivi soko,
sokolova nosi krila;
srce oganj, plamen oko,
snijeg njegova dlaka je bila.*

*Na nje štitu zvijer je ona
proć mjesecu jasnom s nebi
ka se klanja svim priklona
s pismom odzgar: „Samom tebi!“ (V, s. 317–328, str. 62)*

Zanimljivi su grbovi koje Krunoslava i Sokolica nose na svojim štitovima. Krunoslavin štit krasi ptica, što se može protumačiti kao simbol slobode za koju se bori u ime ljubavi prema voljenom čovjeku. Ona je sama poput ptice, krenula u boj za Korevskoga, jer je

⁵ Pavao Pavličić, nav. dj., str. 39.

vjerovala da će mu svojom ljubavlju i odanošću pružiti slobodu, ne znajući da kreće stopama vlastitoga ropstva. Sokoličin štit krasi zvjier koja simbolički označava njezinu oholost i snagu te želju da se, usprkos velikom odazivu turskih vojnika, baš ona bori za voljenog čovjeka. Suprotstavljene su sloboda, koja je trebala donijeti mir i vječnu ljubav, te nepokolebljiva snaga, koja je trebala donijeti miran i sretan život na temeljima sigurnoga carstva.

U IX. pjevanju *Osmana* pripovijeda se o Sokolici i njezinim ratnicama s kojima je, nakon Hoćimske bitke, ostala u Poljskoj ratujući protiv Poljaka. Dok su lijepe Poljakinje pokraj rijeke pjevale pjesme u čast kralju Vladislavu i njegovim pobjedama, iz dubrave se pojavljuje Sokolica s dvanaest bojnika:

*vapije: „Evo plemenite
sreće, evo lijepa plijena!
Tec'te, o druge me, tecite
na bogatstva neizrečena! (IX, s. 189–192, str. 117)*

Na konjima jure preko polja, a njihovo druženje opisano je s određenom dozom erotičnosti, jer jedna drugu hvataju za grudi, miluju si lica, drže se za ruke ili oko struka. No, kada su poljske djevojke došle k svijesti i kada su shvatile da su otete, počele su tužiti. Neke su dozivale očeve, neke braću, a neke su uzdišući dozivale ljubljene vjerenike u pomoć, no budući da su se nalazile usred dubrave, okružene rijekom, divljim zvjierima i pticama, male su bile nade da će netko čuti njihova dozivanja. Sokolica govori amazonkama da će u šumi pronaći mjesto za počinak, a konje da će ostaviti na vrhu livade da pasu te poziva Vladislava da dođe oteti već oteto roblje.

Svoju hrabrost Sokolica iskazuje time što Vladislavu govori da nema hrabrosti izaći pred nju i oteti djevojke, jer ne bi u tome uspio te bi njegovu slavu zamijenila priča o porazu. U takvom ratnice raspoloženju ostavljaju konje te odlaze na počinak kraj jezera. Kupanje amazonki u rijeci erotično je opisano:

*Na zamjernu na jedinu
njih bjeloću svijetlu izbranu
bistri jezer ončas sinu,
živim ognjem voda planu;*

*ozelenje kraj u travi,
trava u cvitju osta okoli,
bližnje dubje po dubravi
grane u vodu skloni doli. (IX, s. 361–368, str. 121)*

Sokolica se uspoređuje s božicom lova Dijanom i s božicom ljepote Afroditom. Dok su se amazonke kupale i izvodile razne igre u vodi, dubravom se razlijegao zvuk truba koje su pripadale kralju Vladislavu i njegovim lovcima, koji su već zauzeli cijelu dubravu. Kada je kralj ugledao amazonke i Sokolicu, naredio je lovcima da puste ulovljene zvijeri, jer je on pronašao bolji plijen. Uspio je zarobiti amazonke, ali ih nije vezao, oko njih je samo postavio stražu, jedino se Sokolica uspjela obraniti te je kralj, zadivljen njezinom ljepotom i hrabrošću kojom se neustrašivo borila protiv Poljaka čak i kad joj je sablja pukla, oslobodio njezine djevojke, ali pod uvjetom da prestanu pljačkati po Poljskoj.

S obzirom da je Vladislav ostao očaran Sokoličinom ljepotom i hrabrošću, ostaje otvoreno pitanje je li se u nju zaljubio i bi li takva ljubav bila dopuštena, budući da ona nije kršćanske vjere kao on. No, Sokolica kreće dalje, na istok i na putu susretne Ali-pašu, koji joj prenosi Osmanovu poruku da krene s njim na istok, kao i sve njezine ratnice. To je samo bio izgovor jer je on nju zapravo htio vidjeti i biti joj blizu. Okrenula je konja na druge stranu i krenula put Carigrada, nemirna od silne želje da što prije ugleda Osmana. Sokolica se zadnji put spominje u X. pjevanju, u kojemu se na početku izvješćuje da ona kreće put Carigrada na Osmanov poziv. Krenula je k njemu, ali ep dalje ne pripovijeda je li stigla.

7. SUNČANICA

Sunčanica se prvi pojavljuje u VIII. pjevanju *Osmana*, kada Kazlar-aga stiže u Smederevo, gdje ona živi sa slijepim ocem Ljubdragom. Djevojka je plemenita roda, izuzetne ljepote koja se može usporediti s ljepotom zvijezda i sunca. Osim Sunčaničine ljepote, opisuje se povijest njezina roda, kako su Turci njezinu djedu oteli kraljevsku vlast. Nekada slavni i moćni, sada su ubogi i skromni, jer je njezin otac Ljubdrag izgubio dvanaest sinova, ostala mu je samo Sunčanica, koja se zavjetovala da se nikada neće udavati kako bi oca čuvala do smrti. Vuk i Đurađ ubijeni su u Pragu, Gojko i Uroš ubijeni su sabljama u turskoj zasjedi, Mikleuš i Stjepan utopili su se u moru, Vlatka su ubili gusari u planini, Grgura su na prijevaru ubili, Miloš i Lazar poginuli su u boju, Janka su ubili Turci u bogdanskoj bitci, a Lauš je preminuo u rodnome domu, na očevim rukama, dozivajući njegovo ime.

Ljubdrag je od silnoga plakanja za sinovima oslijepio. Njegova je jedina nada bila da će se Sunčanica jednoga dana udati, da će dobiti unuke u kojima će oživjeti sjećanja na izgubljene sinove, ali ona se zavjetovala Bogu na vječnu nevinost. Treba istaknuti činjenicu da takva njezina odluka nije bila njemu po volji te je on, u nadi da će se u njoj probuditi ljubav, priredio razne zabave i veselja u domu u Smederevu. O njezinoj ljepoti i tome koliko je bila poželjna, svjedoče stihovi:

*Čisti zlatni pram od kosi
na vjetric je tih rasplela,
a od razlika cvitja nosi
vjenčac vrhu vedra čela.*

*U pogledu ljuvenomu
razbludna joj sja danica,
a u rajskom licu svomu
capti trator i ružica. (VIII, s. 237–244, str. 98)*

Kazlar-aga se po cijelom Smederevu raspitivao gdje može pronaći Sunčanicu. Kada ju je ugledao, ostao je zatečen njezinom ljepotom, ali ona se uplašila njegova dolaska, misleći da im donosi nesreću, što on opovrgava, govoreći da je došao u miru. Cilj Kazlar-agina dolaska u Smederevo jest oteti Sunčanicu i odvesti ju Osmanu:

*Ah, tako ti bog s visine
vratio očima vid žuđeni,*

*vrijedni i dobri domaćine,
pleme tvoje spovjed' meni. (VIII, s. 413–416, str. 102)*

Kazlar-aga zapravo nije zanimala povijest Ljubdragove loze, već je to bio način kako da odvuče njegovu pažnju sa Sunčanice, da ju njegovi ljudi mogu oteti i neprimjetno odvesti. Ljubdrag pripovijeda o povijesti svoje obitelji te se spominje i Dubrovnik koji je bio utočište mnogih srpskih velikaša. No nakon nekog vremena starac se umori od priče, što Kazlar-aga vješto koristi, udaljava se od njega, prilazi Sunčanici i djevojkama u njezinu društvu i tiho joj šapne da je od cara odabrana, da ga usreći. Zatim ju Kazlar-agini ljudi otimaju.

Kad se aga već udaljio od Sunčaničina oca, ona je bila poput stijene blijeda i nijema, no kada je došla k svijesti, oko sebe je ugledala crnce, što ju je bacilo u još veći očaj, nije mogla izgovoriti ni jednu riječ, plakala je jer je još jutros u očevu domu bila slobodna djevojka, a sada je postala careva robinja.

Za razliku od Krunoslave i Sokolice, koje su odgojene kao žene-ratnice, uvijek spremne na borbu, Sunčanica je oblikovana kao utjelovljenje kreposti i zavjeta djevičanstva. No, važno je istaknuti da je djevičanski život izabrala svojevolutno, bez ičije prisile. Možda je, slijepom i žalosnom ocu, svojom blizinom htjela pružiti sigurnost da neće ostati sam u starosti. Krunoslavu i Sokolicu pokreće vjera u idealnu ljubav prema muškarcu, za razliku od Sunčanice, koja je vođena ljubavlju prema domu, ocu i Bogu. S obzirom na Sunčaničinu ljepotu i krepost te Sokoličinu hrabrost i plemenitost, ostaje otvoreno pitanje koja bi djevojka, da su se obje pojavile pred Osmanom, bila njegova izabranica.

8. ZAKLJUČAK

Važan sloj u Gundulićevu epu čine ženski likovi, koji pripadaju viteško-romantičnom svijetu. Mustafina majka je dominantna žena, sklona manipulacijama. U ostvarivanju ciljeva služila se spletkama, a Dilaver ju je pred Osmanom okarakterizirao kao vješticu. Dautu je iznijela plan rušenja Osmana, jer je smatrala da prijestolje pripada Mustafi i Dautovoj djeci, što potvrđuje da je bila vrlo vješta politici.

Sokolica je žena-ratnica, uvijek spremna na borbu. Bila je zaljubljena u Osmana, ali njihova je ljubav ostala neostvarena, jer se nije pojavila pred njim u Carigradu. Utjelovljenje je muške hrabrosti i ženske osjećajnosti. Krunoslava je također žena-ratnica. Zbog ljubavi prema Korevskom, učinila je sve da ga oslobodi iz tamnice, no ostala je zatočena s njim. Ljubav prema domu i ocu utjelovljena je u liku Sunčanice, koja se, zavjetom na djevičanstvo, odrekla ljubavi prema muškarcu i posvetila ljubavi prema Bogu. Ipak, njezina otmica ostavila je otvoreno pitanje bi li se Osman zaljubio u nju i ona u njega da je stigla u Carigrad.

Ivan Gundulić je ženskim likovima posvetio mnogo prostora i one su obilježile onaj sloj epa koji djeluje na čitateljevu maštu, ali ni jedna on njih nije utjecala na zbivanja u Carigradu.

9. LITERATURA

Primarna literatura

1. Ivan Gundulić, *Osman*, u: Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 13, priredio Milan Ratković, Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

Sekundarna literatura

1. Fališevac, Dunja, *Ivan Gundulić – kralj od pjesnika*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005., str. 5–33.
2. Kombol, Mihovil, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb, 1961.
3. Kravar, Zoran, *Svjetovi Osmana*, u: *Nakon godine MDC*, Matica hrvatska Ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 1993., str. 104–125.
4. Pavličić, Pavao, *Studije o Osmanu*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1996.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. O <i>Osmanu</i> općenito.....	4
3. Ženski likovi u <i>Osmanu</i>	6
4. Mustafina majka.....	7
5. Poljska ratnica Krunoslava.....	9
6. Turska ratnica Sokolica.....	14
7. Sunčanica.....	18
8. Zaključak.....	20
9. Literatura.....	21